

Βραβείο του περιοδικού *Κριτικά*
για την καλύτερη φιλοσοφική διατριβή
των ετών 2011 & 2012
(με την υποστήριξη του Α.Π.Θ.)

Απόφαση της Επιτροπής Αξιολόγησης

Στην κρίση της Επιτροπής τέθηκαν δεκατρείς διδακτορικές διατριβές. Η διατριβή που, σύμφωνα με την ομόφωνη κρίση της επιτροπής, ξεχώρισε ως προς την ποιότητά της ήταν εκείνη της κ. Μαρίας Παναγιωτάτου με τίτλο: «Διερευνώντας τη δυνατότητα μιας ρεαλιστικής θεώρησης της κβαντικής φυσικής: παλαιοί και νέοι μύθοι» (Αθήνα 2011 – επιβλέπων: Αριστείδης Μπαλτάς).

Η διατριβή της κ. Παναγιωτάτου αποτελεί μια εμβριθή και καινοτόμο προσπάθεια να διερευνηθεί το ακανθώδες και καιρίο ζήτημα της δυνατότητας μιας ρεαλιστικής προσέγγισης της κβαντικής μηχανικής. Εγγράφεται, συνεπώς, στο πεδίο της φιλοσοφίας της επιστήμης και, ειδικότερα, της φιλοσοφίας της φυσικής· συγκροτεί δε έναν τόπο συνάντησης της σύγχρονης συζήτησης για τον επιστημονικό ρεαλισμό με την έρευνα σχετικά με τα θεμέλια της κβαντικής φυσικής. Σε αυτό το πλαίσιο, ακολουθεί εκείνη τη φιλοσοφική παράδοση η οποία, χωρίς να θυσιάζει την αυτονομία της φιλοσοφίας, την εξετάζει στη συνεχή της ώσμωση με τις επιστήμες και εκλαμβάνει ως κεντρικό της στόχο τη διερεύνηση και αποσαφήνιση της επιστημονικής εικόνας του κόσμου.

Οι αρετές της διατριβής της κ. Παναγιωτάτου είναι ότι επιτυγχάνει έναν εξαιρετικό συνδυασμό φιλοσοφικής διαύγειας και ιστορικής ευαισθησίας, διανοίγει νέους ορίζοντες στη φιλοσοφία της επιστήμης και, τέλος, αναδεικνύει τον δημιουργικό ρόλο που καλείται να αναλάβει η φιλοσοφία στην κατανόηση της επιστήμης και των μεταφυσικών της προϋποθέσεων.

Βασικός στόχος της διατριβής είναι η κατάρριψη του ευρέως διαδεδομένου μύθου ότι η επιστημονική εικόνα του κόσμου, όπως αυτή αποτυπώνεται από την κβαντική μηχανική, οδηγεί στον φιλοσοφικό αντι-ρεαλισμό, δηλαδή σε μια θέση που αμφισβητεί την ανεξαρτησία και την αντικειμενικό-

τητα της πραγματικότητας. Η διατριβή δεν εξαντλείται, όμως, στην αποδόμηση ενός φιλοσοφικού μύθου, καθώς υποδεικνύει και πώς μπορούμε να κατανοήσουμε φιλοσοφικά την κβαντική φυσική υπό το πρίσμα του σύγχρονου επιστημονικού ρεαλισμού. Πιο συγκεκριμένα, δείχνει πώς η κβαντική θεωρία –η οποία, σύμφωνα με την εμπειρία μας, είναι η πιο επιτυχής επιστημονική θεωρία που διαθέτουμε– μπορεί να αντιμετωπιστεί ρεαλιστικά, και τούτο παρά τα καινοτόμα μη-κλασικά χαρακτηριστικά της. Αυτά τα τελευταία, μάλιστα, είναι που θεωρήθηκαν κατά καιρούς τροχοπέδη στη ρεαλιστική αντιμετώπιση της θεωρίας. Η κ. Παναγιωτάτου διεξέρχεται αυτό το πρόβλημα σε δύο στάδια. Πρώτα, αποσαφηνίζει με επιμέλεια, και μέσα από μια ενδελεχή εννοιολογική και ιστορική ανάλυση, τις έννοιες της «κβαντικότητας» και της «κλασικότητας», δηλαδή τις έννοιες που προσιδιάζουν, αντίστοιχα, στην κβαντική και στην προ-κβαντική εικόνα του κόσμου. Στη συνέχεια αποδεικνύει ότι οι αντιλήψεις που τέθηκαν υπό αμφισβήτηση με την έλευση της κβαντικής θεωρίας δεν ήταν οι ρεαλιστικές αλλά οι κλασικές και, άρα, ότι το πλήγμα από τη νέα κοσμολογία το υφίσταται η κλασικότητα και όχι ο επιστημονικός ρεαλισμός. Με άλλα λόγια, οι θεμελιώδεις θέσεις του επιστημονικού ρεαλισμού ως μιας φιλοσοφικής προσέγγισης της επιστήμης –προσέγγισης που συνδυάζει το μεταφυσικό αίτημα της ανεξαρτησίας του κόσμου από τον νου με το γνωσιολογικό αίτημα της δυνατότητας γνώσης του κόσμου– δεν έρχονται σε αντίθεση με τη σύγχρονη φυσική. Αντιθέτως, όπως υποστηρίζεται στη διατριβή, τα δομικά υλικά της νέας κοσμολογίας αποτελούν στοιχεία που ο επιστημονικός ρεαλιστής θα πρέπει να δανειστεί από την επιστήμη για να υπερασπιστεί τις δικές του θέσεις.

Συμπερασματικά, η διατριβή της κ. Παναγιωτάτου συνταιριάζει την επιμονή στην ανάδειξη της ευρύτερης φιλοσοφικής σύλληψης της επιστήμης με το ενδιαφέρον για την εννοιολογική και ιστορική ακρίβεια. Συνομιλεί με ευχέρεια με τη σύγχρονη φυσική αλλά και με σημαντικούς φιλοσόφους που στοχάστηκαν πάνω στο ζήτημα της επιστήμης. Συνιστά, δίχως αμφιβολία, μια σημαντική παρουσία στην ελληνική φιλοσοφική παραγωγή και μια ουσιαστική συμβολή στη διεθνή έρευνα στον χώρο της φιλοσοφίας της επιστήμης.

Τα μέλη της Επιτροπής Αξιολόγησης:

Κώστας Ανδρουλιδάκης (Πανεπιστήμιο Κρήτης)
Πάνος Δήμας (Πανεπιστήμιο Oslo)
Πάυλος Κόντος (Πανεπιστήμιο Πατρών)
Στάθης Ψύλλος (Πανεπιστήμιο Αθηνών)